

Communicatie bekeken: “the coming-out of KCOW”

Advies aan het Regionaal Coördinatiecollege Waddengebied (RCW) over de evaluatie van het Kaderplan Communicatie Overheden Waddenzee (KCOW)

Advies 2003/03
3 september 2003

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	De conclusies van het onderzoek	3
3	Geen aanvullingen	4
4	Verdere aanbevelingen	5
4.1	Algemeen	5
4.2	Beleidscommunicatie	7
4.3	Overheidsvoorlichting	8
4.4	Natuur- en milieueducatie	8
5	Slot	10

1 Inleiding

Het Kaderplan

In 1997 is door het Regionaal Coördinatiecollege Waddengebied (RCW), waarin de verschillende Rijks-, provinciale en gemeentelijke overheden in het gebied zijn vertegenwoordigd, het Kaderplan Communicatie Overheden Waddenzee (KCOW) vastgesteld. De doelstelling van het Kaderplan is dat de bij de Waddenzee betrokken overheden op professionele wijze en op de verwachtingen van de omgeving afgestemde wijze communiceren. Daartoe zijn in het Kaderplan richtlijnen voor de handelwijze van de overheid opgenomen. Drie vormen van overheidscommunicatie worden daarbij onderscheiden, namelijk communicatie bij de ontwikkeling en de uitvoering van beleid (beleidscommunicatie), voorlichting en natuur- en milieueducatie (NME).

De evaluatie en de adviesaanvraag

Na bijna zes jaar is het KCOW geëvalueerd door een evaluatiecommissie die is samengesteld door het RCW. De doelstelling van de evaluatie was om te bezien of het KCOW heeft bijgedragen aan een verbeterde communicatie tussen overheid en betrokkenen in het Waddengebied. Deze evaluatie was voor het RCW aanleiding om de Raad voor de Wadden advies te vragen over het evaluatierapport. Met het uitbrengen van dit advies voldoet de Raad aan dat verzoek.

Het RCW heeft de Raad gevraagd met name aandacht te besteden aan de volgende vragen:

- Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de conclusies van het onderzoek?
- Hebt u aanvullende conclusies/adviezen op grond van het onderzoek?
- Welke aanbevelingen wilt u op grond van uw eigen ervaringen en visies t.b.v. de besluitvorming meegeven?

Leeswijzer

In § 2 zal de Raad ingaan op de methodiek en de conclusies van het evaluatieonderzoek. Vervolgens wordt in § 3 aangegeven waarom er geen aanvullende conclusies en/of aanbevelingen *op grond van het onderzoek* worden geformuleerd, waarna in § 4 een aantal praktische aanbevelingen *op grond van eigen ervaringen* van de Raad worden gedaan om de overheidscommunicatie te verbeteren.

2 De conclusies van het onderzoek

Medio 2003 is de evaluatie van het KCOW verschenen.¹ De inhoud van het rapport is ronduit teleurstellend. In deze paragraaf zal op enkele punten kort worden aangegeven waar de tekortkomingen van het evaluatierapport liggen en daarbij worden enkele aanbevelingen gegeven voor een eventuele toekomstige vervolgevaluatie.

Breedte van de evaluatie

Een belangrijke tekortkoming van de evaluatie is dat zij zich eenzijdig concentreert op beleidscommunicatie. Overheidsvoorlichting en natuur- en milieueducatie, de twee andere poten van de overheidscommunicatie, komen in de evaluatie ten onrechte niet of nauwelijks aan bod. Bij de evaluatie van het KCOW dienen ook de natuur- en milieu educatie en de overheidsvoorlichting geëvalueerd te worden.

¹ Plan en Praktijk, Evaluatie van de overheidscommunicatie met betrekking tot het Waddenzeegebied, Werkgroep Evaluatie KCOW, mei 2003.

Methodiek van de evaluatie

De evaluatie is vooral gericht op de meningen over de beleidscommunicatie van de laatste jaren van direct betrokkenen. De respondenten zijn afkomstig uit maatschappelijke organisaties en van de overheden zelf. Helaas wordt in het rapport de koppeling tussen het Kaderplan en de praktijk van de overheidscommunicatie niet gelegd. De doelstelling van de evaluatie is om te bezien of het KCOW heeft bijgedragen aan een verbeterde communicatie tussen overheden en betrokkenen in het Waddengebied. Door het ontbreken van een koppeling met de praktijk is dit in de huidige evaluatie dus niet gebeurd. Bij de evaluatie van het KCOW dienen enkele *cases* te worden onderzocht om te toetsen of en in hoeverre de door het KCOW voorgeschreven handwijzen bij de communicatie in de praktijk worden nageleefd.

De keuze van de respondenten

Ook valt op dat de evaluatie is gericht op de mening over de overheidscommunicatie van een beperkte groep direct betrokkenen, dus relatieve insiders. De evaluatie laat daarmee de meningen van andere relevante doelgroepen van de overheidscommunicatie, de meerderheid van de gebruikers van de Waddenzee, buiten beschouwing. Daarnaast zijn veel uitkomsten van de gegeven rapportcijfers gebaseerd op een te klein aantal respondenten. Zelfs met een relatief beperkte steekproef kunnen beter houdbare uitkomsten worden gegenereerd dan in de onderhavige evaluatie is gebeurd. Het is aan te raden om bij een evaluatie ook de meningen van andere relevante doelgroepen te meten. Bij een volgende evaluatie moet een grotere groep respondenten betrokken zijn.

Overigens kan de Raad niet nalaten om erop te wijzen dat de conclusie van de evaluatiecommissie op p. 29, namelijk dat de respondenten uit de sector niet-overheid de overheidscommunicatie 'een matige voldoende' zouden geven, onjuist is. Gemiddeld is dat cijfer een 5,38, wat toch als een onvoldoende moet worden gekwalificeerd.

Onafhankelijk extern onderzoek

De geconstateerde gebreken in de evaluatie hadden voorkomen kunnen worden. Evaluaties dienen in het algemeen te worden verricht door externen die onafhankelijk kunnen oordelen. Geconstateerd moet worden dat dit bij het KCOW ten onrechte niet gebeurd is.

Samengevat komt het advies van de Raad op het volgende neer. De volgende keer moeten externen de evaluatie uitvoeren. Onderzocht moet worden of de richtsnoeren voor de overheidscommunicatie van het KCOW in de praktijk uitgevoerd worden. Het onderzoek moet zich richten op alle drie poten van de overheidscommunicatie en een grotere en bredere groep respondenten kennen.

Verder moet ervoor worden gewaakt de uitkomsten van de uitgevoerde evaluatie te gebruiken in de besluitvorming over de toekomst van het KCOW en van de overheidscommunicatie in het Waddengebied. De evaluatie is van een zodanige kwaliteit, dat deze geen richting geeft voor toekomstige communicatie in het Waddengebied en kan daarom beter geheel buiten beschouwing blijven.

3 Geen aanvullingen

De tweede vraag die het RCW in zijn adviesaanvraag expliciet aan de Raad stelt, is of de Raad aanvullende conclusies/adviezen *op basis van het onderzoek* heeft. Het zal duidelijk zijn dat de Raad van oordeel is, dat het onderzoek van een zodanige kwaliteit is, dat er op basis van deze evaluatie geen conclusies over de

bijdrage van het KCOW aan de overheidscommunicatie in het Waddengebied kunnen worden getrokken. De Raad ziet dan ook af van het aanvullen van de conclusies en de aanbevelingen van de evaluatiecommissie.

4 Verdere aanbevelingen

De derde vraag die het RCW de Raad stelt, is of hij het RCW aanbevelingen wil meegeven *op grond van eigen ervaringen en visies*. De Raad maakt hiervan graag gebruik, omdat hij veel waarde hecht aan een goede communicatie tussen overheden en gebruikers en bewoners in het Waddengebied.

Zoals ook in het evaluatierapport wordt aangegeven, geniet het KCOW als zodanig weinig bekendheid. Dit geldt ook binnen de overheid. De stappenplannen uit het KCOW worden dan ook zeker niet in alle beleidsprocessen structureel en eenduidig toegepast. Het is van groot belang dat daarin verandering komt. Daarom geeft de Raad in deze paragraaf aan op welke punten de overheidscommunicatie zijns inziens kan worden verbeterd.

4.1 Algemeen

Het belang van goede communicatie

De commissie Wallage stelde vast: "Communicatie is een volwaardig en integraal onderdeel van het beleidsproces."² Communicatie mag niet iets zijn dat er ook nog bij hoort. Communicatie is dan ook een managementtaak en de vraag of, en zo ja hoe, er gecommuniceerd wordt, moet niet aan een individuele beleidsmedewerker overgelaten worden. Er is veel tijd en geld te winnen bij een goede communicatie. Indien de betrokken burgers het gevoel hebben dat ze bij de beleidsvorming zijn betrokken, dan is er draagvlak gecreëerd, en dat betekent dat er vervolgens minder inspanning van de overheid gevergd hoeft te worden om dat beleid uit te voeren en te handhaven. Afhankelijk van de doelgroep moeten daarvoor de juiste communicatiekanalen gevonden worden. Daarbij is het niet altijd noodzakelijk dat het publiek overtuigd raakt. Soms is het voldoende als er enig begrip ontstaat voor een maatregel zonder dat men het eens wordt. Een goede communicatie kan aldus langslappende juridische procedures voorkomen.

Communicatie is een volwaardig onderdeel van het beleidsproces. In elke plan of nota dient een afzonderlijke paragraaf over communicatie opgenomen te worden en dienen de kosten van die communicatie gespecificeerd te worden. Het KCOW is daarvoor het geldige kader.

De Raad merkt op dat investeren in beleidscommunicatie, voorlichting en natuur- en milieueducatie een volwaardig onderdeel van het beleidsproces zijn. Daarom mag communicatie niet het sluitstuk van de begroting zijn.

Er dient structureel geld te worden vrijgehouden voor overheidscommunicatie.

Coördinatie van de communicatie

Het KCOW heeft als gedragsregel (zie p. 8 van het KCOW) dat de verschillende overheden elkaar op de hoogte houden van hun communicatieactiviteiten. Dit gebeurt door het melden van deze activiteiten aan het Ambtelijk Wadden Overleg (AWO) via het RCW-secretariaat. De gemelde activiteiten worden opgenomen in een database. Het melden en registreren van activiteiten leidt

² Commissie Toekomst Overheidscommunicatie (Commissie Wallage), In dienst van de democratie, Den Haag: Sdu 2001, www.minaz.nl/wallage, § 7.1.

echter niet vanzelf tot afstemming. Daartoe moeten de overheden die in het RCW vertegenwoordigd zijn, bereid zijn om hun communicatieactiviteiten structureel in een vroegtijdig stadium te melden en inhoudelijk af te stemmen in het AWO en in het RCW.

Communicatieactiviteiten dienen structureel op elkaar te worden afgestemd in het AWO en in het RCW. De daarin vertegenwoordigde overheden moeten bereid zijn hun communicatieactiviteiten in grotere mate op elkaar af te stemmen. De coördinerende taak van het RCW-secretariaat moet daartoe worden versterkt.

Het tijdig bepalen van de doelgroep

In een vroegtijdig stadium van een beleidsproces of van een voorlichtingsactie moet de doelgroep van het te voeren nieuwe beleid of van de voorlichtingsactie geïdentificeerd worden. Het is derhalve van groot belang dat er tijdig een goede omgevingsanalyse gemaakt wordt. Degenen tot wie nieuw beleid zich richt moeten op de hoogte (kunnen) zijn van de inhoud van het beleid. Dat betekent dat de communicatie zich in ieder geval moet richten op deze groep. Daarnaast kan het van belang zijn ook anderen op de hoogte te brengen van het nieuwe beleid. Als dit het geval is, dan zal ook deze groep geïdentificeerd moeten worden.

In de beleidsvoorbereidende en de uitvoerende fase moet duidelijkheid worden verschaft op welke wijze(n) met welke doelgroepen wordt gecommuniceerd.

Tijdig besluiten over de vorm van communicatie

Van belang is dat bij het voeren van nieuw beleid en bij de uitvoering van grote (bijvoorbeeld infrastructurele) projecten, in een vroegtijdig stadium besloten wordt op welke wijze de communicatie plaats zal vinden. Het gaat dan om de keuze tussen voorlichting en beleidscommunicatie. Bij beleidscommunicatie is er (meer of minder) inspraak voor burgers en/of intermediaire organisaties zodat de inhoudelijke besluitvorming tot het moment van inspraak niet afgerond kan worden.

Het is teleurstellend dat bij veel projecten die zijn opgenomen in het Maatregelenprogramma Waddenzee 2003-2008, niet is aangegeven op welke wijze de communicatie plaatsvindt (dit is aangegeven met een liggend streepje). Dit geldt zelfs voor projecten die reeds enige jaren lopen. Zeker indien er gekozen wordt voor beleidscommunicatie, hetgeen zoals gezegd tweerichtingsverkeer vereist en daadwerkelijke inspraak door de betrokken burgers mogelijk moet maken, dan zal dit plaats moeten vinden aan het begin van het beleidsproces. Indien de keuze niet in een vroeg stadium wordt gemaakt, loopt men het risico dat men in een te laat stadium erachter komt dat men voor beleidscommunicatie had moeten kiezen, maar dat dat niet meer kan omdat het beleidsproces daarvoor te ver gevorderd is.

Overigens behoeft de keuze voor de ene vorm van communicatie het gebruik van de andere vorm niet uit te sluiten. Denkbaar is dat er bij de totstandkoming van een maatregel beleidscommunicatie plaatsvindt met de direct betrokkenen en/of met bepaalde intermediaire organisaties, terwijl het grote publiek wordt benaderd met voorlichtingsmateriaal. Dit laatste kan eventueel weer gebeuren via die intermediaire organisaties.

De Raad adviseert om vóór de start van een programma duidelijkheid te hebben over de wijze of wijzen waarop gecommuniceerd wordt.

De keuze voor de communicatiemiddelen

Het KCOW stelt op p. 8 dat de overheid met belanghebbenden of hun belangenorganisaties overlegt over onder andere de vraag met welke middelen er met hen gecommuniceerd kan worden. Daartoe moet eerst een omgevingsanalyse zijn gemaakt. Van belang is dat vervolgens tijdig wordt gekozen voor de communicatiemiddelen (en dat dit binnen het AWO en het RCW wordt kort-gesloten). Het gaat dan bijvoorbeeld om de keuze voor inspraakavonden en/of voor enquêtes via het Internet in het geval van beleidscommunicatie, of om de keuze voor het drukken van folders, het inzetten van voorlichters en/of verspreiden via het Internet van informatie in het geval van overheidsvoorlichting.

De keuze voor de te gebruiken communicatiemiddelen dient in een zo vroeg mogelijk stadium te worden gemaakt.

Een extra woord moet gewijd worden aan het Internet als communicatiemiddel en daarbij de site van InterWad (www.waddenzee.nl) in het bijzonder. In het KCOW (p. 18) en in deel 3 van de ontwerp-pkb Derde Nota Waddenzee (p. 138) wordt InterWad een mogelijke rol toegedicht als "Centraal Informatie- en Aanspreekpunt in het kader van de overheidsvoorlichting over het Waddengebied". De site van InterWad speelt een bijzonder nuttige rol en verdient het om verder ontwikkeld te worden.

Naast de bovenstaande aanbevelingen voor communicatie in het algemeen, doet de Raad aanbevelingen voor de drie te onderscheiden vormen van overheidscommunicatie in het bijzonder.

4.2 Beleidscommunicatie

Beleidscommunicatie veronderstelt speelruimte

Beleidscommunicatie onderscheidt zich van voorlichting doordat het per definitie tweerichtingsverkeer is. Bij beleidscommunicatie is het derhalve van belang dat de grote keuzes nog niet zijn gemaakt. Daarbij moet in het vroegste stadium duidelijk zijn voor de deelnemers wat de speelruimte is. Het gaat fout indien bij burgers de indruk wordt gewekt dat gepresenteerde plannen nog ter discussie gesteld kunnen worden, terwijl vervolgens op de inspraakavond, of erger nog: zelfs daarna, blijkt dat deze ruimte er niet meer is. Burgers moeten serieus genomen worden en er moet dus niet gesuggereerd worden dat er inspraak mogelijk is waar de plannen al 'dichtgetimmerd' zijn.

Als voorbeeld kunnen hier de informatieavonden over de ontwerp-pkb Derde Nota Waddenzee in februari en maart 2001 worden genoemd. Bij sommige deelnemers bestond de indruk dat men mee mocht praten over de inhoud van de tot stand te brengen pkb. Van overheidszijde werd al snel duidelijk gemaakt dat dit niet de bedoeling was en dat de avonden als voorlichting (in plaats van beleidscommunicatie) bedoeld waren. Wat hier goed ging in de communicatie was dat duidelijk werd gemaakt wat precies de speelruimte was voor de inspraak. Wat niet goed was, was dat die speelruimte in dit geval nagenoeg nul was en dit op een te laat moment werd duidelijk gemaakt.

Als de overheid kiest voor beleidscommunicatie, dan dient er nog speelruimte voor het vast te stellen beleid te zijn. De omvang van de speelruimte dient reeds bij de aankondiging van de communicatieactiviteit duidelijk gemaakt te worden, en niet bijvoorbeeld pas op de inspraakavond zelf.

4.3 Overheidsvoorlichting

Geen speelruimte: voorlichting

De keuze voor overheidsvoorlichting in plaats van beleidscommunicatie wordt vooral gemaakt indien er geen of weinig beleidsruimte (meer) is en inspraak dus niet zinvol is. Ook indien er bij het publiek geen behoefte (meer) bestaat aan inspraak, dient gekozen te worden voor overheidsvoorlichting en niet voor beleidscommunicatie.

Als voorbeeld kan hier de werking van de Vogel- en de Habitatrichtlijnen dienen. Deze zijn al jaren van kracht en kunnen - gezien hun Europese herkomst - niet eenvoudig gewijzigd worden. Voor de nationale overheid is het dan niet zinvol om aan beleidscommunicatie te doen, maar goede voorlichting over de richtlijnen en hun gevolgen voor het Waddengebied is zeker nodig. Daar waar bij de uitvoering van de richtlijnen nog (aanzienlijke) beleidsruimte bestaat, kan over de invulling daarvan overigens wel weer beleidscommunicatie plaatsvinden.

Voorlichting aan het publiek

Een gebrek aan speelruimte vormt dus een goede reden om voorlichting te geven in plaats van beleidscommunicatie. Ook als het beleidsonderwerp een zeer specialistisch karakter heeft en de communicatie zich richt tot een breed publiek, kan ervoor gekozen worden om voorlichting te geven aan het publiek en eventueel wel beleidscommunicatie te houden met ingewijden en de direct betrokkenen.

Als voorbeeld kan dienen de overheidsvoorlichting vorig jaar bij de bestrijding van de zeehondenepidemie en van de zeehondensterfte als gevolg daarvan. Aan het grote publiek dient dan tijdig goede voorlichting gegeven te worden, met name ook om onnodig grote onrust en verontwaardiging onder het publiek te voorkomen. Dit is een voorbeeld van goede overheidsvoorlichting.

Ook voorlichting vereist tweerichtingsverkeer

Overigens wordt er op gewezen dat ook bij overheidsvoorlichting in zekere zin tweerichtingsverkeer moet plaatsvinden. Door het publiek moeten immers vragen gesteld kunnen worden en na afloop van de voorlichtingsactie moet een terugkoppeling van de ervaringen van het publiek plaatsvinden, om zowel het voorlichtingsproces als het beleid zelf te kunnen evalueren.

4.4 Natuur- en milieueducatie

Belang natuur- en milieueducatie

Natuur- en milieueducatie is, net als andere vormen van educatie, van belang om mensen in staat te stellen om opinies te vormen en om hun plaats te bepalen in de samenleving. Dit is een algemeen belang. Natuur- en milieueducatie in en over het Waddengebied is daarnaast van groot belang om een basis te scheppen voor voorlichting en beleidscommunicatie. Daarmee is het een primaire verantwoordelijkheid van alle betrokken ministeries. Ecologische basisvorming en kennis van de maatschappelijke belangen die spelen in het Waddengebied zijn belangrijk om voorlichting op zijn waarde te kunnen schatten. Voor beleidscommunicatie telt dit des te zwaarder, omdat voorkomen moet worden dat er veel tijd en geld besteed moet worden aan het bijbrengen van basiskennis alvorens het tweezijdige proces van de beleidscommunicatie daadwerkelijk kan beginnen.

De overheid schept de voorwaarden

Waar beleidscommunicatie en overheidsvoorlichting direct van de overheid zelf uitgaan, ziet de overheid volgens het KCOW (op p. 14) bij natuur- en milieueducatie voor zichzelf een voorwaardenscheppende, stimulerende en ondersteunende rol. De educatie zelf wordt vooral door particuliere organisaties zoals bezoekerscentra en natuurmusea en door organisaties als de Waddenvereniging gedaan, en deels door semi-overheidsorganisaties als Staatsbosbeheer en gemeentelijke centra.

De overheid heeft de afgelopen jaren onvoldoende ingezet op haar voorwaardenscheppende rol. De natuur- en milieueducatie is voornamelijk aan de markt overgelaten, met als gevolg dat minder kapitaalkrachtige scholen moeilijk toegang hebben tot het aanbod op de 'NME-markt'. Alleen op Texel en Schiermonnikoog is de situatie iets beter dankzij de aanwijzing van (delen van) het eiland als Nationaal Park. Binnen Nationale Parken is er immers structureel geld beschikbaar voor voorlichting en educatie. De Raad verwijst hiervoor graag naar het advies nr. 244 van de WaddenAdviesRaad (WAR) van 8 oktober 1997 over het ontwerp-KCOW.³ De WAR heeft daarbij uitdrukkelijk gewezen op het belang van het structureel ter beschikking stellen van middelen door met name de Rijksoverheid.

De Rijksoverheid dient structureel middelen vrij te maken om natuur- en milieueducatie in het Waddengebied handen en voeten te geven.

Cultuurhistorie

De aandacht voor de cultuurhistorische waarde in het Waddengebied is de laatste jaren gegroeid. De Raad vindt deze grotere waardering terecht en is van mening dat naast natuur- en milieueducatie ook de educatie in de cultuurhistorische waarden van het Waddengebied een plaats in het KCOW verdient. Cultuurhistorische educatie en natuur- en milieueducatie kunnen daarbij worden geïntegreerd tot omgevingseducatie.

Cultuurhistorische educatie verdient een plaats in het KCOW.

Modernisering bezoekerscentra

Vele bezoekerscentra in het Waddengebied zijn toe aan modernisering. Bedacht moet worden dat bezoekerscentra ook een belangrijke rol (kunnen) spelen als slechtweervoorziening voor toeristen, vooral op de eilanden maar ook op het vasteland. Het is dan ook te betreuren dat het project 'NME op eigen benen' destijds mislukt is. De bezoekerscentra op Schiermonnikoog en Texel hebben mede dankzij de status van Nationaal Park voor het eiland nog redelijk voldoende middelen, maar de centra op Ameland en Vlieland draaien vooral op enthousiasme. Op Terschelling wordt getracht subsidie te verkrijgen om het bezoekerscentrum te moderniseren, en ook op Ameland wordt daarover gedacht. Modernisering kost nu eenmaal geld. Ook de bezoekerscentra aan vaste wal verdienen daarbij aandacht. Daarom wil de Raad niet alleen de overheden uitnodigen om vernieuwing van de bezoekerscentra te stimuleren, maar hen ook enkele suggesties doen om de bezoekerscentra meer als intermediair in te schakelen ten bate van de eigen doelstellingen in het kader van het KCOW.

Een eerste suggestie is in dat kader om bezoekerscentra waar jaarlijks grote hoeveelheden mensen komen, in te schakelen ten behoeve van mondelinge en/of schriftelijke overheidsvoorlichting aan toeristen of aan bewoners. De bezoekerscentra fungeren aldus als het ware als publieksbalie voor de verschillende overheden met een communicatieboodschap. Hier is sprake van een

³ Te vinden op www.raadvoordewadden.nl onder 'adviezen'.

win-win situatie, omdat overheden gebruik maken van bestaande infrastructuur. Op Texel is al een bescheiden begin hiermee gemaakt. Hier is dus geen sprake van subsidiëring maar van samenwerking.

Een tweede suggestie is gericht aan de centra zelf. Ze kunnen namelijk een beroep doen op andere organisaties en instanties, zowel binnen als buiten de overheid, in plaats van zelf nieuw, modern materiaal te ontwikkelen. Bij veel organisaties en instanties ligt goed materiaal, dat alleen vaak niet of niet goed ontsloten is, en waar de bezoekerscentra gebruik van zouden kunnen maken. Van belang is een goede communicatiestructuur tussen de bezoekerscentra en de overheden die voorlichting, beleidscommunicatie, cultuurhistorische- en natuur- en milieueducatie verzorgen. Het lopende, door het ministerie van LNV gesubsidieerde, WadCom project zou hierin een rol kunnen spelen.

5 Slot

De Raad is zeer teleurgesteld over de uitgevoerde evaluatie. Een evaluatie dient methodologisch veel beter te worden opgezet. Hiervoor moeten dan tevens onafhankelijke externen worden ingeschakeld. Desalniettemin geeft de Raad hierboven raadgevingen mee ter verbetering van de overheidscommunicatie. Het is nu tijd dat de overheden hun communicatie serieus nemen. Dit betekent dat het KCOW bij elk beleidsvoornemen ter hand wordt genomen.

Het KCOW moet uit de lade en op het bureau komen te liggen.

Hoopgevend vindt de Raad dat recentelijk bij het opstellen van het Sociaal-Economisch Ontwikkelingsperspectief voor het Waddengebied (SEOW), bij het onderzoeksprogramma EVA-II en bij het Beheerplan Waddenzee uitgebreide communicatieplannen zijn opgesteld.